

آدم و تکامل ! (آیات قرآن و نظریه تکامل)

منبع وبلاگ حقیقت

قرآن صریحاً تاکید میکند که آفرینش «انسان» از خاک آغاز شده است و طی مراحل و تطورات گوناگون تبدیل به انسان ، عالیترین موجود زنده در آخرین مرحله تکاملی میشود.

« کسی که آفرینش همه چیز را نیکو کرد و آفرینش انسان را از گل آغاز نمود » سجده 7

و نیز قرآن آفرینش هر موجود زنده را از آب میداند :

« و هر موجود زنده ای را از آب آفریدیم » انبیا 30

« و خداوند تمام جنبنندگان را از آب آفرید برخی از آنها بر شکم میروند برخی بر دوپا و برخی بر چهارپا حرکت میکند خداوند هر چه بخواهد می آفریند که خدا بر هرکاری توانا است» نور45

قرآن در عموم آیات مربوط به آفرینش آدم روی این محور تاکید میکند که در آفرینش او کاری خاص و برجسته صورت گرفته و آن حلول روح الهی در پیکر مادی است که آنرا از سایر موجودات که پیش از او آفریده شده اند ، متمایز میکند و این خود متاسیون و جهشی است در روند آفرینش .

بدین ترتیب موجودی بر این کره خاکی بوجود آمده است که از آن پس یک کره زمین میشود؛ یک تازی بی معارض که هیچ موجودی از موجودات قبل از او توانایی ندارد او را محدود کند.

ماجرای آفرینش آدم در قرآن چنین ترسیم شده است ، که انسان در جریان تحول مادی و دگرگونیهای فیزیولوژیک [1] به مرحله ای از مراحل آفرینش میرسد که به « نفخه روح الهی » نام میگردد [2] و آفرینشی دیگر می یابد [3] و در مسیر عادی طبیعی خود به یک جهش الهی و ملکوتی دست می یابد و موجودی برتر میشود [4] بدانگونه که حتی فرشتگان در برابر او خضوع میکنند [5] و نیروهای معنوی جهان هم منحصراً رام او شدند . [6]

آفرینش آدم و اعتراض گونه ملائکه

« هنگامیکه خدایت به فرشتگان فرمود : من جایگزینی را در زمین قرار خواهم داد...» بقره 30

جانشین یا جایگزینی آدم به چه معنی است و آدم در زمین بجای کیست ؟

برخی گفته اند : او خلیفه الله ، بجای خداوند است که به حق حکمرانی میکند ؛ اما این معنی بعید است ، زیرا خداوند در شئون خداوندیش جای خالی ندارد تا دیگری بجای او بنشیند ، خداوند پیامبران می فرستد و کتب مشتمل بر احکام و تکالیف نازل میکند ، پیامبران و هر که در خط آنها است احکام و وحی دریافتی را به دیگر مکلفین میرسانند ، عنوان منطبق بر اینها سفارت ، رسالت و نبوت است نه خلافت .

قول دوم آنست که ادم و نسل او جانشینان فرشتگان شده اند که آنها پیش از آدمیان سکنه زمین بوده اند . این قول نیز مخدوش است ، زیرا کیفیت خلقت زمین با خلقت ملائکه متناسب و سازوار نیست و چنین کاری از حکیم صادر نشود.

قول سوم آنست که ادم و فرزندانش جایگزین جنیان هستند که براین زمین میزیسته و عامل تبهکاری و خونریزی بوده اند این قول نیز به قول دوم شبیه است و مخدوش است.

قول چهارم که صحیح است آنست که ادم و نسلش جایگزین آفریده ای مکلف و صفاتی مشابه حالات و صفات آدمیان که براین زمین زندگی میکرده اند چنان که آفرینش این نسل نیز چون دوران خود را سپری کند جای خود را به نسلی مشابه به این نسل که آفرینش آنها سازوار آفرینش دگرگون شده ی زمین باشد بسپارد و طبق احادیث عدیده پیش از آفرینش ادم و این عالم و نسل حاضر ، عالمهایی و نیز نسلهایی از همین نوع بر این زمین میزیسته اند .

حتی برخی از آیات قرآن این معنا را می‌رسانند :

« آیا ما به آفرینش نخست خسته شده ایم؟! خیر بلکه این افریدگان هم اکنون در حال تبدیل به آفرینشی نوین می باشند» ق 15

« آیا روزگارانی دراز بر انسان نگذشت که چیز قابل بیانی هیچ نبود؟!» انسان 1

« چرا به خداوند شکوهمندانه نگاه نمیکنید در حالی که شما را در مراحل و خلقتهای گوناگون آفرید » نوح13و14

«پروردگار تو (از خلق) بی نیاز و به همه مهربان است. اگر بخواهد شما را (از روی زمین) ببرد و همه را فانی کند .آنگاه پس از شما هر که را خواهد جانشین شما کند . چنان که شما را از ذریه گروهی دیگر پدید آورد.»۱۳۳ انعام

در برخی روایات که در اینباره آمده تعبیراتی مانند « الف الف عالم و الف الف ادم» بکار برده شده که مراد از این لفظ میلیون نیست بلکه منظور از این تعبیر مبالغه و بیان کثرت است ؛ یعنی چه بسیار؟!

امام علی (ع) : « بنی آدم هفتاد جنس بوند همه آنها از نسل آدمند جز یاجوج و ماجوج (اقوام یوچانگ و مانچو)» [7]

باز از امیر المومنین روایات شده که حضرت در پاسخ به کسی که پرسید قبل از ادم ابوالبشر که بوده ؟ فرمود : ادم ، وی سؤال خودرا تکرار کرد ، فرمود : اگر صد بار هم بپرسی خواهم گفت ادم. [8]

ابو حمزه ثمالی گوید : امام سجاد - ضمن حدیثی مفصل - به من فرمود : تو گمان داری که خداوند آفریده ای را پیش از شما نیافریده ؟ آری بخدا سوگند هزار هزار ادم و هزار هزار عالم آفریده که تو در آخرین آن عالمهایی [9]

نیز از امام باقر روایات شده : خداوند پس از فناى این خلق و این عالم ، خلق و عالمی دیگر پدید می آورد که او را به یگانگی پرستش کنند با زمین و آسمانی دیگر (دگرگون شده) ، انگاه فرمود : آیا میپنداری جز شما بشری نیافریده ؟ چنین نیست بلکه هزار هزار عالم و هزار هزار آدم آفریده که تو آخر آن عالمها و آخر آن آدمهایی . [10]

و بسا سخن گونه ملائکه : « آبا کسی (یا کسانی) در زمین جای میدهی که در آن تبهکاری کند و کشتار و نماید؟! در حالی که ما تو را تسبیح و تقدیس میکنیم و هرگز سر از بندگیت برنتابیم ..» اشاره به همان آفریده های مشابه باشد.

آدم و بهشت

« و گفتیم ای آدم تو وهمسرت در این باغ سر سبز و پر نعمت سکنی گزینید و از نعمتهای آن هرچه خواهید بخورید اما به این درخت نزدیک نشوید که در اینصورت از ستمکاران به خویش خواهید بود»

«اما این بهشت که قرآن آنرا به «جنه» (باغ سرسبز) تعبیر کرده آن بهشت جاوید نیست که خداوند در غیب به مومنان وعده داده است .

حسین بن بشار از یاران نزدیک امام صادق گوید : از امام راجع به بهشت آدم – که بر اثر ترک اولی از آن بیرون شد – پرسیدم . فرمود : آن بهشتی در این دنیا بوده که ماه و خورشید در آن طلوع میکردند و اگر بهشت جاوید بود از آن بیرون نمیشد. [11]

و قلنا اهبطوا بعضکم لبعض عدو...» یعنی : آنها (آدم و حوا و ابلیس یا آدم و حوا به لحاظ نسل و ذریه آنها) را گفتیم : (از منزلت خویش یا از خوشی و تنعم) فرود آید (و از این پس) دشمن یکدیگر باشید (ابلیس با آدم و نسل او یا فرزندان آدم با یکدیگر به مقتضای سرشت). بقره ۳۶

1- حج 22

2- سجده 9

3- حج 22

4- اسرا 70

5- ص 73

6- در میان آیات قرآن تنها یک آیه است که روی آفرینش معجزه آسای آدم نکیه دارد که آن آیه 59 سوره آل عمران است . شناخت اسلام : « همانا مثل سرگذشت عیسی پیش خدا نظیر سرگذشت آدم است او را از خاک بپداخت سپس(ثم = میتواند به معنای بعد از مدت طولانی باشد) بدان گفت باش پس چنان شد» این آیه بدنبال آیاتی آمده است که مربوط به حضرت عیسی است و همواره تاکید میکند که عیس مخلوق خداست نه فرزند خدا و آنچه در سرگذشت عیسی آمده که وی از مریم به دنیا آمده ، بی آنکه پای انسان دیگری به عنوان پدر در کار باشد دلیل نمیشود که عیسی پسر خدا خوانده شود ، زیرا پیدایش این فرزند از مادر ، بدون دخالت پدر

، یک رویداد خارق العاده بود که به اراده خداوند رخ داده است ، همچنانکه پیدایش ادم یعنی جاندار دارای روح الهی که باعث شده از همه موجودات برتر و متمایز شود نیز یک رویداد خارق العاده و اعجاز گونه بوده است که به اراده خداوند بوده است. ملاحظه میشود که در این آیه این نکته نهفته است که آفرینش ادم و آفرینش عیسی همسانند. آیا کسی میتواند ادعا کند که قرآنی آنچه درباره آفرینش حضرت عیسی گفته روند طبیعی و علمی و عمومی انسانها و تمام موجودات را در طول زمان و تولد آنها را از پدر و مادر نفی کرده است ؟ مساماً خیر زیرا قرآن در دهها ایه نظام توالد و تناسل را از نشانه های قدرت و حکمت آفریدگار جهانیان شمرده است.» (اندکی تصرف در تلخیص)

در اینجا توجه به دو نکته لازم بنظر می رسد:

الف - به نظر می رسد که در آیه 59 سوره آل عمران « مثل عیسی عندالله کمثل آدم » می توان وجه شبه را به چند گونه تصور کرد:

1- تشبیه از جهت پدر نداشتن ادم و عیسی (ع). 2- تشبیه از جهت خلقت هر دو از خاک با واسطه (یعنی مواد غذایی تبدیل به نطفه، علقه ... تا انسان شد) و در عیسی (ع) این کار از طریق حضرت مریم (ع) صورت گرفت و در آدم (ع) از طریق انسانها یا انسانهای نسل قبل از او و بالاخره میمونها. 3- تشبیه از جهت نبوت هر دو باشد. 4- تشبیه از جهت علم و عقل هر دو باشد. 5- تشبیه از جهت اصل خلقت از خاک (در مقابل مسیحیان که عیسی (ع) را خاکی نمی دانستند)

وجه شبه های شماره سه و چهار در آیه مورد بحث از جمله «کن» (ادامه آیه) برداشت می شود. ولی به نظر می رسد جمله « ثم قال له کن فیکون» در مقام بیان وجه شبه نباشد بلکه مرحله دوم خلقت را بیان می کند که ایجاد روح است و در تمام افراد انسان وجود دارد که در آیات دیگر تحت عنوان « نفخت فیه من روحي» به آن اشاره شده بود. وجه شبه اول با توجه به شأن نزول، نزدیک تر از وجه شبه سوم و چهارم است. اما به هر حال فقط وجه شبه دوم یا پنجم در خود آیه تصریح شده است. چرا که جمله (خلقه من تراب) بیان وجه شبه عیسی (ع) و آدم (ع) است. که فقط به خاک اشاره کرده است.

ب : در مورد خلقت عیسی (ع) از خاک دو احتمال وجود دارد: 1- خلقت بلا واسطه از خاک 2- خلقت با واسطه سلسله موجود از خاک (و همین دو احتمال در مورد آدم نیز وجود دارد.)

اما خلقت بلاواسطه از خاک در اینجا صحیح نیست چرا که حضرت عیسی (ع) بلا واسطه از خاک آفریده نشده است بلکه از جسم مریم (ع) بود که مریم (ع) با واسطه مواد غذایی او را از خاک بوجود آورد. پس فقط وجه شبه دوم (خلقت با واسطه از خاک) باقی می ماند و این مطلب شاهدهی بر نظریه تکامل است نه بر نظریه ثبات انواع. البته این احتمال نیز در آیه فوق بعید نیست که بگوییم وجه شبه پنجم مراد است چرا که مسیحیان نجران اصل خلقت عیسی (ع) و خاکی بودن او را قبول نداشتند و او را غیر مخلوق و ماوراءطبیعی می دانستند . پس آیه درصدد رد این نظر آنهاست و در مقام بیان واسطه داشتن یا نداشتن خلقت آنها از خاک نیست . یعنی آیه درصدد رد این نظر آنهاست و در مقام بیان واسطه داشتن یا نداشتن خلقت آنها از خاک نیست. یعنی آیه درصدد بیان واسطه و عدم واسطه نیست پس نمی تواند دلیلی بر نظریه تکامل انواع یا ثبات انواع باشد. (دکتر محمدعلی رضایی: پژوهشهایی در اعجاز علمی قرآن)

- 8 بحار ج 25/25 و 26
- 9 همان
- 10 سفینه البحار + توحید شیخ صدوق
- 11 بحار ج 284/6 + روایتی از امام باقر نیر بدین مضمون هست.

<http://islam-pdf.persianguig.ir>